

Plana de l'Alt Camp

COMARCA:	Alt Camp i Tarragonès	
SUPERFÍCIE:	21.452 ha	
MUNICIPIS:	Valls, Figuerola del Camp, sud de Cabra del Camp, el Pla de Santa Maria, oest de Vila-rodona, Alió, Bràfim, Puigpelat, Nulles, Vilabella i Vallmoll	

Trets distintius

- Plana lleugerament basculada cap al sud i tancada per un amfiteatre de muntanyes.
- Xarxa de torrents tributaris del riu Francolí que porten aigua esporàdicament encara que alimenten un important aqüífer subterrani.
- Paisatge agrícola que predomina arreu, només interromput pels polígons industrials de Valls i el Pla de Santa Maria.
- Els conreus estan dedicats als cereals d'hivern en el sector nord, entre Valls i el Pla de Santa Maria, i al conreu de la vinya a les planes del sud-est: d'Alió fins a Nulles i els Garidells.
- Els polígons industrials de la plana, juntament amb els incendis forestals de la serra de Miramar, són els principals factors de transformació paisatgística.
- El caràcter més o menys compacte dels nuclis urbans situats en el medi rural, junt amb la presència d'un cert mosaic format per conreus i bosquines, dota d'una gran personalitat al paisatge, una personalitat reconeguda pels propis habitants de la zona.
- Hi ha una gran diversitat d'elements del patrimoni arquitectònic d'interès dispersos en el paisatge (parets de pedra seca, cellers modernistes, etc.)

Figura 22.1. Panoràmica de la Plana de l'Alt Camp des de la serra de Miramar. Destaca enmig de la gran superfície de conreu el polígon industrial del Pla de Santa Maria.

Elements naturals i humans que constitueixen el paisatge

La Plana de l'Alt Camp s'individualitza a l'extrem nord de la gran plana del Camp de Tarragona. Presenta una forma triangular, amb la part més ampla en el costat sud, on queda delimitada per l'esglaió excavat pel curs del riu Francolí que la separa de la plana del Baix Camp. Es fa més estreta en l'extrem nord on resta tancada per un amfiteatre de muntanyes: la serra de Miramar, al nord-oest, la separa de la Conca de Barberà; el curs del riu Gaià i els relleus del Bloc de Gaià l'encerclen pel nord i nord-est. Pel costat de llevant els terrenys del massís de Bonastre la separen del Baix Penedès.

La topografia de la Plana de l'Alt Camp és molt regular en el sector nord, entre el Pla de Santa Maria i Valls, on la disposició del terreny és com la d'un pla feblement inclinat cap el sud. En poc més de vuit quilòmetres es passa dels 400 metres d'altitud del Pla de Santa Maria fins als 250 metres de cota existents al nord de Valls. Una morfologia subhoritzontal que està modelada en els dipòsits sedimentaris quaternaris: conglomerats no consolidats, corresponents a un sistema de cons de dejecció procedents de les muntanyes veïnes.

En el sector sud, des de Valls, Alió i Puigpelat i fins al Francolí aflora una faixa de materials més antics, d'edat miocènica, constituïts per argiles, gresos i conglomerats que donen lloc a formes més diverses i irregulars com algun tossal i petits sectors enlairats una desena de metres per sobre de la plana circumdant. A les petites depressions d'aquesta àrea central s'hi han acumulat les restes de l'erosió de la cobertura miocènica formant terres de cultiu molt fèrtils.

Al nord-oest de la plana s'aixeca la serra de Miramar, que constitueix una alineació estreta que fa de nexa d'unió entre el massís de les Muntanyes de Prades i els relleus de l'Alt Gaià. Les màximes altituds es

troben al Tossal Gros (867 m) i a la Cogulla (788 m). En el vessant de la serra que mira a la plana de l'Alt Camp hi afloren pissarres del sòcol paleozoic i a sobre hi descansen els materials propis de la sèrie estratigràfica del Triàsic: gresos i conglomerats vermells, calcàries dolomítiques, argiles i gresos vermells i un altre cop calcàries dolomítiques. La serra és fàcilment franquejada pels passos de l'estret de la Riba, del coll de l'Illa i del coll de Cabra aprofitats pel traçat de les principals vies de comunicació. Els esculls de la Riba, modelats en les calcàries triàsiques, estan catalogats com a geozona en l'Inventari del Patrimoni Geològic de Catalunya.

La Plana de l'Alt Camp està travessada per torrents de règim intermitent i fort estiatge que tenen la seva capçalera a la serra de Miramar. Tenen un traçat de nord a sud d'acord amb el pendent i inicialment s'encaixen feblement en els sediments de peudemont que rebleixen el sector nord de la plana. Tots ells van a confluïr al torrent del Puig després de vorejar o travessar el nucli de Valls, on han originat barrancs considerables a causa de la forta incisió en els materials miocènics. Finalment, vessen les seves aigües en el riu Francolí, que entra pel nord travessant la serralada Pre-litoral per l'estret de la Riba. En aquest estret ha excavat els materials mesozoics aprofitant una línia de falla fins a sortir a la plana de Picamoixons. La Rasa de la Fonollosa és el torrent de més longitud. Entra a la plana pel coll de Cabra del Camp i s'uneix al Francolí al sud de Vallmoll, després d'haver vorejat el Pla de Santa Maria, Alió, on desapareix en un curt tram, i Puigpelat. Més important que l'aigua superficial que circula pel llit de rieres i torrents són les aigües subterrànies emmagatzemades en els aquífers. Tota la plana es troba sota el domini de dos grans aquífers protegits: el de l'Alt Camp i el del Bloc del Gaià.

La vegetació espontània ha estat desplaçada pels conreus en la major part de la plana. Només en els petits tossals i suaus elevacions del sector nord-est hi ha pinedes de pi blanc en mosaic amb la vegetació

Figura 22.2. Entre Nulles i Bràfim el paisatge agrari està constituït per un mosaic de conreus entre els que destaquen els cereals d'hivern, la vinya, l'avellaner.

Figura 22.3. Paisatge agrícola dels voltants del Pla de Santa Maria distorsionat per la presència d'un polígon industrial.

de brolla. Al paratge de Sortanelles, al sud de Figuerola del Camp, hi resta un petit alzinar en la confluència de dos torrents que és una mostra del tipus de bosc que devia ocupar la plana abans de la seva transformació agrícola. Els boscos més extensos es troben en els vessants de la serra de Miramar: pinedes de pi blanc i alzinars. La vegetació de ribera ha estat molt malmesa per l'extensió dels conreus fins la mateixa riba dels torrents i només es troben fragments de salzedes i alguns arbres de ribera (pollancre i àlbers) en punts esparsos com en el torrent de Bogatell. A la zona humida del Camí de Valls hi ha canyissars, i al Clot de la Barquera, entre la Secuita i Vistabella, hi ha bogars i canyissars.

La poca superfície ocupada per la vegetació a la plana fa que la problemàtica dels incendis forestals estigui localitzada només als relleus de la serra de Miramar. Malgrat que el foc ha afectat en algunes ocasions diferents sectors de la muntanya, només la serra Voltorera i la plana que s'obre al seu peu fins al Pla de Santa Maria estan incloses en un Perímetre de Protecció Prioritària.

Les espècies de fauna amb interès de conservació responen als tres tipus d'hàbitats principals que es troben a la Plana de l'Alt Camp: els conreus, els boscos de la serra de Miramar i els ambients aquàtics. Els camps de conreu mantenen poblacions d'aus com el sargantaner petit, el mussol banyut, el tòrlit i el gaig blau; petits mamífers com l'eríç clar; i rèptils com el dragonet i la sargantana cua roja. Exemplars de rapinyaires com el falcó pelegrí, l'àliga cuabarrada i l'esperver cendrós, procedents de les muntanyes veïnes, sobrevolen els camps i els boscos. A les ribes de torrents i rieres es troben la rata d'aigua, el turó i el martinet de nit.

El Tossal Gros de Miramar està inclòs en el Pla d'Espais d'Interès Natural, conjuntament amb la serra Carbonària i part de l'entorn del Pantà de Gaià formen part de la Xarxa Natura 2000.

El paisatge agrícola varia de nord a sud de manera que es distingeixen dues àrees de conreu principals. A la plana que s'estén entre el Pla de Santa Maria, Figuerola del Camp i Valls hi predomina el cultiu dels cereals d'hivern, ordi principalment. En canvi, a partir de Valls i cap el sud i el sud-est, la vinya guanya importància en el paisatge i en els camps d'Alió, Puigpelat, Nulles, Vilabella, Bràfim i els Garidells hi predomina netament sobre l'avellaner, l'ametller i l'olivera. També s'hi poden trobar alguns camps de garrofer que testimonien la importància que va tenir aquest arbre fins les glaçades de 1956, que van suposar un fort retrocés del seu conreu. Els avellaners predominen a la Masó, el Rourell i Vallmoll a causa de les possibilitats de regadiu.

Evolució històrica del paisatge

Es disposa de documentació gràfica i escrita d'aquesta àrea des del segle XII, fet que dona a entendre la rellevància d'alguna de les poblacions existents en aquest àmbit. Històricament queda demostrada la importància estratègica d'aquesta zona com a pas de comunicacions. De la mateixa manera, hi ha registres datables del segle III prop de Valls i a la serra de Miramar, de la presència de la Via Aurèlia, que comunicava Tarraco amb Lleida i altres sectors interiors de l'antiga província romana Tarraconense.

Els primers fogatges són del segle XIV, i des d'aquell moment hi ha registre documental de la població, la seva evolució i alhora la importància d'aquesta pel seu impacte en la transformació del paisatge.

Des del punt de vista de la presència d'assentaments humans en l'àmbit de la Plana de l'Alt Camp, destaca la dualitat existent entre els terrenys abruptes formats per la serra de Miramar, que ha estat un àmbit històricament despoblat, i l'àmbit de la plana, que és on tradicionalment s'ha concentrat la població.

L'àmbit de la serra de Miramar ha estat utilitzat com a font de recursos primaris de la gent que residia en localitats properes a aquesta serra, com per exemple, La Riba, Lilla, Fontscaldes, Figuerola, Cabra del Camp i Valls. La presència d'assentaments humans a les parts més elevades de l'àmbit es redueix al poble de Miramar, situat al cor de la serra a una alçada de 600 metres, i on a l'entorn del mateix hi ha una sèrie de masos que darrerament s'han arreglat com a segones residències. El poble de Miramar havia arribat a tenir 162 habitants a l'any 1867 i en aquests moments no hi viu ningú de manera permanent. Aquest és un clar exemple del procés de despoblament que van patir

diverses localitats de la zona a partir de la segona meitat del segle XIX.

El sector de la plana, que ocupa la major part d'aquest territori, és un espai amb indicis clars d'activitat humana des de la prehistòria. A l'època romana, i principalment amb la reconquesta, al segle XII, és quan es va començar a colonitzar de manera més important el territori i es van començar a consolidar els assentaments de població actualment existents. La zona al 1718 comptava amb poc més de 9.000 habitants, al 1787 ja arribaven als 25.443, assolint-se el màxim de població al 1860, amb 38.822 habitants. A partir d'aquell moment, la fil-loxera i la posterior crisi agrària, unida a la Guerra Civil i la postguerra, van fer que la població l'any 1950 hagués disminuït fins als 28.475 habitants. La població de la zona no va tornar a recuperar-se fins als anys 1970 coincidint amb els processos de migració derivats del desenvolupament econòmic i industrial del moment, que va provocar que a l'any 1981 la població assolís els 32.882 habitants, creixement que s'ha anat consolidant fins arribar als 37.744 habitants al 2003.

Les característiques físiques i climàtiques de la serra de Miramar no han afavorit la seva explotació agrària però sí les activitats vinculades a l'explotació ramadera i forestal. Tot i això, les zones més baixes del sector, i gràcies a les correccions dels pendents produïdes per la construcció de marges de pedra seca, molt abundants a la zona més occidental, va permetre la presència de cultius com l'olivera i l'avellaner. En aquest subsector del territori el paisatge ha anat evolucionant des del caracteritzat per masses boscoses empobrides i conreus ubicats als peus de la serra, propi del segle XIX i primer quart del segle XX, fins

Figura 22.4. A Figuerola del Camp es cultiven avellaners als camps més propers al poble i cereals d'hivern als camps situats als sectors més baixos. S'observa com les parcel·les estan delimitades per murs baixos de pedra seca.

a un paisatge dominat per les masses forestals, en diferents estats d'evolució característic de la segona meitat del segle XX.

El conreu de la vinya va assolir la seva màxima expansió abans de l'arribada de la fil-loxera, l'any 1893, arribant-se a conrear en la totalitat de la Plana. Després de la fil-loxera el paisatge va anar canviant d'acord amb l'aparició de nous conreus com els ametllers, les oliveres i, en les zones més properes al Francolí, els avellaners. Al començament del segle XX, la crisi de la producció agrària va donar lloc a l'abandonament d'aquells conreus situats en zones de més difícil accés i menys productives, fet que va provocar que aquests espais fossin colonitzats i ocupats per masses forestals de pi blanc i matollars. La zona muntanyosa en les darreres dècades ha patit de manera significativa l'impacte dels incendis i de l'obertura o ampliació de les infraestructures de comunicació.

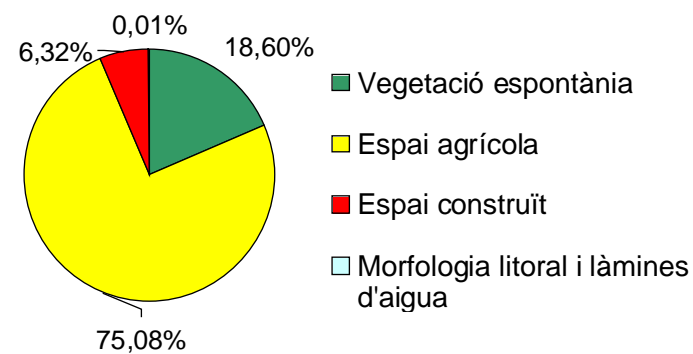
El conjunt del paisatge d'aquests espais, exceptuant la major part del municipi de Valls, encara avui està fortament marcat pel caràcter rural, fruit de la forta especialització agrícola que va assolir la comarca i que encara s'ha mantingut fins als nostres dies. L'especialització industrial i de serveis que ha patit la comarca des de la dècada dels 70 fins a l'actualitat ha servit a moltes famílies de pagesos per compaginar a temps parcial, la pagesia, amb d'altres activitats de diversos sectors (indústria, construcció, serveis, etc.).

Organització actual del paisatge

El paisatge de la Plana de l'Alt Camp és un paisatge agrícola bastant homogeni. Els camps de conreu estan establerts sobre una plana gairebé perfecta en el sector que s'estén entre el Pla de Santa Maria i Valls. Al sud de Valls l'horitzontalitat de la plana es veu interrompuda per alguns tossals i petites elevacions. L'activitat agrícola prospera sobre els sòls desenvolupats en materials sedimentaris, més fins i fèrtils en el sector sud. Els cereals d'hivern predominen en les immediacions del Pla de Santa Maria, mentre que la vinya, els avellaners, en menor mesura els ametllers i els garrofers són els conreus que caracteritzen el paisatge del sector meridional, entre Valls, Nulles i els Garidells. No hi ha cursos d'aigua importants que travessin la Plana a excepció del Francolí, que se situa en la divisòria entre les planes de l'Alt i el Baix Camp. La homogeneïtat del paisatge només es trenca per la presència de dos polígons industrials de grans dimensions situats a la perifèria dels dos nuclis de població principals: Valls i el Pla de Santa Maria. El seu impacte visual és gran al ser visibles des de qualsevol punt una mica elevat dels voltants de la Plana.

L'àrea de la Plana de l'Alt Camp es pot subdividir en tres subsectors: el sector nord, corresponent a la zona muntanyosa (serra de les Guixeres, Miramar, etc.); el sector central, corresponent a la plana (Valls, Alió, Pont d'Armentera, El Pla de Sta. Maria, Fontscaldes, Picamoixons,...); el sector sud, a la zona de les valls que drenen cap al Francolí i el Gaià (riu Francolí, Perafort, Bràfim, etc.).

Grans usos i cobertes del sòl:

Al sector nord, el paisatge alterna la presència majoritària de zones forestals, principalment a les zones més elevades, amb un paisatge agrícola de secà, on predomina bàsicament el cultiu de la vinya, acompanyat d'ametllers i oliveres. Aquests cultius apareixen intercalats amb altres conreus erms que degut al seu abandonament han estat ocupats de manera successiva per espècies arbustives característiques de les brolles mediterrànies. Hi ha una molt baixa presència d'assentaments de població en aquesta zona, on només destaca la pedania de Miramar, que pertany al municipi de Figuerola. Aquest petit nucli de població, ara deshabitat, compleix una clara funció estacional de segona residència. Destaca en aquest sector el pas de diverses infraestructures de comunicació i transport, com l'autopista AP-2 i la TP-2311 al seu pas per l'estret de Cabra, la N-240 al seu pas pel Coll de l'Illa (entre Valls i Montblanc), la C-14, una línia de Ferrocarril convencional i una d'alta velocitat al seu pas per l'estret de la Riba. A més, també travessa un oleoducte i una línia de molt alta tensió. La quantitat d'infraestructures revela la importància estratègica com a pas de comunicacions d'aquest punt del Camp de Tarragona.

El sector central bascula entorn a la presència de Valls, que ha actuat com a pol de desenvolupament i canvi de la realitat de l'Alt Camp pel que fa al procés de dinamisme econòmic i social de la comarca. En aquest sentit, el polígon resultant de la unió de Valls amb la resta de poblacions de la comarca situades al nord i l'est de la capital, destaca en un paisatge eminentment agrícola on s'alternen la presència de camps de vinya, amb els d'oliveres i ametllers, juntament amb la presència de terrenys abandonats o petits rodals de pi blanc encerclats per camps. A excepció de l'autopista AP-2, que travessa diagonalment el territori, i de diversos polígons industrials (el de Valls, el del Pla de Santa Maria, i l'inacabat polígon de Bràfim-Alió), es configura un paisatge agrícola ordenat, amb una elevada qualitat paisatgística, on els usos residencials i industrials hi són escassos.

El sector sud és l'àmbit que, des del punt de vista de transformació i alteració del paisatge tradicional, és més dinàmic, i és el que més

possiblement evolucionarà de forma més ràpida en els propers anys. Destaquen en aquesta zona la presència dels creixements urbans dels municipis com els Garidells, Perafort i la Secuita, fortament influenciades per la capacitat transformadora del paisatge que representa la proximitat a la ciutat de Tarragona, la Refineria o l'estació Perafort - la Secuita de la línia d'alta velocitat. Actualment, el paisatge predominant en aquest àmbit està caracteritzat per la transformació constant degut a l'expansió urbana dels nuclis històrics mitjançant promocions d'habitatges unifamiliars i l'ampliació de les infraestructures de comunicació existents. L'empremta dels polígons industrials en el paisatge és cada vegada més important degut a la seva dispersió pel territori.

Expressió artística del paisatge

Destaca, pel que fa a l'expressió artística del paisatge, Narcís Oller, una de les figures més destacades de la narrativa realista del segle XIX, autor entre d'altres obres de *Vilaniu* (Valls) i *La Febre d'Or*, obres on descriu la realitat d'indrets de Valls i voltants durant el segle XIX.

Artistes com Jaume Huguet, Francesc Galofre o Jaume Mercader han pintat el paisatge de la zona. I fotògrafs com Pere Català i Pic, Francesc i Pere Català i Roca els van immortalitzar amb les seves càmeres.

En l'actualitat escriptors com Joan Barril o fotògrafs com Toni Vila estan deixant registre escrit, fotogràfic i pictòric dels paisatges de la zona, testimonis d'un present que ens expliquen molt del passat i que ens fixen la imatge que hauria de perdurar en el futur.

Figura 22.5. Al sector nord de la Plana de l'Alt Camp hi predomina el conreu dels cereals d'hivern. Les parcel·les sovint estan delimitades per files d'oliveres.

Dinàmica actual del paisatge

El paisatge de la Plana de l'Alt Camp està sotmès a les dinàmiques socioeconòmiques relacionades amb l'activitat agrícola que, per la gran superfície de terreny que ocupa, té una forta incidència en el paisatge. En les darreres dècades hi ha hagut una certa substitució d'alguns conreus com la vinya i el garrofer per alguns fruiters (avellaners, ametllers i cirerers). En alguns pobles els garrofers han recuperat una part de la superfície perduda les darreres dècades.

Un altre factor de canvi paisatgístic ha estat la implantació dels 2 polígons industrials localitzats a Valls i al Pla de Santa Maria A causa de la gran superfície que ocupen i la seva localització tenen un impacte considerable sobre el paisatge.

Al sector sud, els factors que incideixen més sobre els processos de canvi del paisatge són els relacionats amb les transformacions derivades de la dinàmica de creixement urbanístic de caire residencial. Aquest fenomen, afavorit per la demanda de nous habitatges relativament assequibles i ben comunicats amb els grans nuclis urbans, ha provocat una creixent dispersió territorial de les infraestructures i els assentaments urbans arreu del Camp de Tarragona en detriment dels models tradicionals de creixement que fins fa poc eren més aviat de progressió aritmètica.

L'agricultura està perdent pes econòmic, tot i la lluita per la diversificació i la millora de la qualitat dels seus productes en un context d'alteració de la qualitat paisatgística i ambiental gairebé generalitzada.

Figura 22.6. Vista general de Valls desde la perifèria de la ciutat.

Valors paisatgístics

La diversitat paisatgística de la Plana de l'Alt Camp és un **valor estètic** del paisatge. La zona de muntanya contrasta amb la plana, principalment pel relleu i per la presència de zones boscoses més contínues, tot i que el paisatge a vegades es veu alterat pel pas de les infraestructures de transport i comunicacions, així com pels efectes dels incendis forestals. La plana està caracteritzada per una alternança de zones de sembrats i conreus amb altres d'urbanitzades per usos residencials i industrials. Com més proper a l'entorn dels nuclis urbans importants, com ara Valls, Vallmoll, El Pla de Santa Maria, Puigpelat, ..., el paisatge va perdent el valor rural i agrícola que encara es pot observar en molts indrets de la comarca. La presència de les vinyes, els ametllers, els avellaners i les oliveres, dóna lloc a un canvi en els colors i les textures al llarg de l'any.

Entre els **valors ecològics** del paisatge destaca la presència del riu Francolí, al límit occidental d'aquesta zona, i les valls del Gaià al límit oriental, juntament amb l'existència de la serra de Miramar i de la serra Voltorera, que tanquen l'àrea pel nord.

La zona muntanyosa actua de corredor i connector biològic i paisatgístic entre el bloc del Gaià i les muntanyes de Prades, però té molts problemes de continuïtat per la constant fragmentació de la zona provocada pel pas de vies de comunicació i transport. Les zones més properes als rius Francolí i Gaià, conserven espais d'alt valor ecològic, però cada cop més amenaçades per la pressió humana, tant per la freqüentació i ús d'aquests espais, com per l'ocupació permanent que pateixen per l'ampliació de les vies de comunicació, usos industrials o residencials. Un dels punts més interessants del Francolí és la zona entre el Pont de Goi i la Plana de Picamoixons, un espai situat just

sota de la urbanització Serradalt, que encara conserva uns certs valors botànics i faunístics típics dels boscos de ribera mediterrània.

La zona sud de la Plana de l'Alt Camp (Puigpelat, Bràfim, Vilabella, La Secuita, els Garidells i Vallmoll) té **valors productius** lligats a l'agricultura, principalment enfocats a la producció de vins i caves. La presència del turisme rural encara resulta incipient, i el major aprofitament productiu en aquest sentit es dóna en els innumerables restaurants repartits per la zona que ofereixen una gastronomia típica elaborada amb productes locals. Malgrat això, el sector turístic veu devaluats els valors productius associats al paisatge degut a la dinàmica constructiva que s'està produint a la majoria de nuclis de la zona.

La Plana de l'Alt Camp, especialment el sector central entorn de Valls, en els darrers segles ha patit molts canvis. Tanmateix, conserva diversos vestigis de la seva evolució històrica des de temps dels romans fins als nostres dies. La presència històrica d'aigua a la zona i l'aprofitament de la mateixa ha deixat moltes mostres i exemples d'arquitectura rural, com per exemple recs, molins, pous, basses, fonts, etc. Cal destacar la presència de diferents restes romanes i íberes a Valls, prop dels torrents que travessen la ciutat.

Hi ha diferents cellers modernistes a la comarca, com els de Bràfim i Nulles, que tenen un alt **valor patrimonial, històric** i forta càrrega simbòlica, i elements catalogats com a Bé cultural d'interès nacional i Bé cultural d'interès local, com els edificis del barri antic de Valls.

En relació a l'**ús social** del paisatge, el coll de Lilla és un mirador privilegiat des d'on es pot observar el conjunt i la diversitat de la plana de l'Alt Camp i de bona part del Camp de Tarragona. És un espai molt viu i alhora aprofitat per a múltiples actes i esdeveniments, caminades, trobades, curses, rutes, etc.

Des del punt de vista dels **valors religiosos i espirituals** destaca que aquest lloc es troba dins de la zona d'influència de la ruta del Císter, sent zona de pas per la gent que va a Poblet des de Santes Creus i a la inversa.

Figura 22.7. Nucli de Puigpelat.

Entre els **valors simbòlics i identitaris** del paisatge destaquen les construccions de pedra seca combinades amb la presència dels conreus de vinya, cereal, oliveres i ametllers. Especialment aquest últim conreu configura una imatge molt apreciada pels habitants de la comarca a l'època de la florida (febrer-març). També la presència del relleu en forma cònica del cim de la muntanya de Miramar, la Cogulla, la presència del cingle calcari de la Torre d'en Petrol, a l'estret de la Riba, juntament amb el símbol que representa per la zona la presència del campanar de Valls, visible des de molts punts de l'entorn, són altres elements d'identitat i fort simbolisme per a la zona.

Principals rutes i punts d'observació i gaudi del paisatge

El relleu d'aquest espai és bastant accidentat a la part nord i molt més planer a la resta. Presenta una forma d'amfiteatre que permet disposar de tot un seguit de punts on les panoràmiques sobre el paisatge resulten espectaculars, destaquen:

Coll de Lilla (540 m): s'hi accedeix per la N-240 des de Valls. Punt panoràmic des d'on es divisa el paisatge de part del Camp de Tarragona.

Figura 22.8. Façana d'un celler modernista a Bràfim.

Cogulla (789 m) i el Tossal Gros (867 m.): són miradors privilegiats per la seva alçada, i en el cas de la Cogulla, per la facilitat d'accés ja que s'hi pot arribar en cotxe en els períodes que no hi ha restriccions de trànsit. Panoràmica de 360° sobre la Plana de l'Alt Camp, les Muntanyes de Prades, la Conca de Barberà, Serres d'Ancosa, Montagut, Montmell, etc.

Altres punts d'observació interessants de la unitat poden ser: La Voltorera (819 m), que permet una visió lateral de la serra de Miramar i de la plana que s'estén als seus peus. La torre d'en Petrol, que ofereix una espectacular panoràmica sobre l'estret de la Riba i el pas de les infraestructures per aquest àmbit. El campanar de Valls (74m), que ofereix una vista panoràmica de 360° de tota la Plana de l'Alt Camp i de parts del Camp de Tarragona.

Pel que fa a rutes per la unitat n'hi ha tres per carretera que s'inicien a la ciutat de Valls:

De Valls al Pont de l'Armentera per la C-37, on es creua tota la zona nord de la Plana de l'Alt Camp, gaudint d'un paisatge agrari caracteritzat per la vinya, acompanyada d'alguns ametllers i oliveres.

De Valls a Montblanc per la N-240 o A-27, aquest itinerari s'enfila cap al límit muntanyos de la unitat amb la Conca de Poblet, passant pel coll de Lilla que, com ja s'ha dit, ofereix unes vistes singulars de la unitat.

De Valls al Vendrell per la C-51, en aquest cas es pot gaudir del paisatge agrícola de la zona oriental de la unitat.

Per últim destaca la TP-2031, que uneix Tarragona amb Vila-rodona, passant per Nulles i Bràfim, d'on també es pot observar aquest paisatge agrari de plana, de la zona més al sud-est de la unitat.

Les rutes a peu que més destaquen són els senders de gran recorregut GR-175 i 172, que creuen la unitat pel nord i pel sud respectivament.

Riscos i impactes

L'impacte paisatgístic principal de la Plana de l'Alt Camp és el provocat pels dos polígons industrials establerts entre Valls i el Pla de Santa Maria, juntament amb els efectes provocats pels incendis forestals, especialment al sector sud de la serra de Miramar. També presenten un impacte en el paisatge dues línies elèctriques paral·leles de 220 Kv i 132 kv que creuen la Plana de l'Alt Camp pel sector de llevant, a l'est de Nulles, Puigpelat i Alió, i dues més, de 380KV i 220KV, que ho fan pel nord del Pla de Santa Maria. Una zona extractiva situada al sector occidental, que explota marbres i pedra per a la construcció, també representa un impacte, tot i que puntual, en el paisatge.

Els riscos sobre el paisatge de la Plana de l'Alt Camp són nombrosos:

- El fet de representar una àrea estratègica dins de la zona del Camp de Tarragona i la seva connexió amb els corredors que es dirigeixen

Figura 22.9. La carretera de Valls al Pla de Santa Maria travessa un gran polígon industrial en el que s'observa la disparitat de tipologies constructives, tipus de cobertes i criteris cromàtics pròpia de la majoria de polígons industrials.

cap al interior de la Península Ibèrica pel Pla de Lleida i per la Vall de l'Ebre poden fer que les infraestructures de gran abast, com el projectat desdoblament de la N-240 entre Tarragona i Montblanc, transformin excessivament el paisatge.

- El retrocés econòmic de l'agricultura i l'especialització productiva envers determinats conreus pot alterar significativament el mosaic tradicional preexistent fins fa pocs anys.

- L'amenaça constant que per les zones boscoses com la serra de Miramar suposen la sequera i els incendis. El perill d'incendi és més gran en moments de sequera important i presència de vents forts.

- Les condicions climatològiques de la zona, amb forts vents, pot atreure la instal·lació d'una central eòlica, amb l'impacte que aquest tipus d'instal·lacions poden comportar en el paisatge.

Descripció de la possible evolució de la Plana de l'Alt Camp

El conjunt del territori en aquests moments es troba immers en un procés de canvi d'abast metropolità, ja que la influència de Tarragona i Reus sobre l'entorn cada vegada és més evident. Un exemple, relacionat amb el diferencial de preu que comença a haver-hi entre les capitals és el trasllat de població de les zones urbanes a altres de més allunyades. Aquests moviments tenen el seu efecte sobre el paisatge i l'economia de la zona.

És probable que la propera arribada a Perafort-la Secuita del tren d'alta velocitat i la seva connexió amb Barcelona i la seva àrea metropolitana pugui contribuir de manera decisiva a amplificar els efectes anteriorment esmentats, especialment al sector més proper a l'estació.

Segons els tres àmbits que conformen aquesta àrea, esmentats anteriorment, es poden fer diverses previsions d'evolució futura dels paisatges:

Al sector nord, el paisatge alterna la presència majoritària de zones forestals, principalment a les zones més elevades, amb la presència d'elements d'un paisatge agrícola de secà, amb predomini de vinya, acompanyat d'ametllers i oliveres. És de preveure una regressió dels

conreus i un progressiu creixement de les masses forestals, que acabaran configurant comunitats forestals desenvolupades i contínues, més vulnerables davant els incendis forestals, que podran ser més devastadors.

Al sector central, si es mantenen les tendències del sector agrari actualment en crisi, és de preveure una ocupació progressiva del sòl amb polígons industrials, per ampliació dels actuals o per creació de nous, així com un creixement dels nuclis urbans captaran població procedent de l'àmbit de Reus-Tarragona.

Figura 22.10. El gran polígon industrial de Valls té un impacte visual notable en les vistes de la Plana de l'Alt Camp des de punts elevats com des de sobre Fontscaldes.

El sector sud, tal i com està succeint en l'actualitat, i si no es canvia radicalment de model, és de preveure que continuï l'expansió urbana residencial provocada per la pèrdua de població de l'àmbit de Reus-Tarragona. La línia de tren d'alta velocitat, i la construcció de l'autovia entre Tarragona i Montblanc, pot contribuir encara més a aquesta dinàmica.

AVALUACIÓ DEL PAISATGE

Avaluació d'amenaques i oportunitats

Amenaces:

- Malgrat el fort caràcter rural de la zona, fruit de l'especialització agrícola de la comarca, la pressió urbanística, ja sigui residencial com industrial, està deixant-se notar en l'àrea sud de la unitat i als espais contigus a la carretera de Valls al Pla de Santa Maria, amb la conseqüent pèrdua de qualitat paisatgística dels sectors afectats.
- Les infraestructures de comunicacions entre el litoral i l'interior del Camp de Tarragona travessen la plana de l'Alt Camp, fet que comporta una actual acumulació d'infraestructures i la previsió de fer-ne de noves. Aquest fet pot afavorir la ubicació de noves activitats, a part d'atreure població, amb la conseqüent demanda de sòl i posteriors transformacions sobre el paisatge.
- El predomini del paisatge agrícola està en perill a causa de que l'agricultura es veu molt influenciada per les dinàmiques econòmiques externes.

Oportunitats:

- La població té un sentiment d'identificació amb el paisatge, tant el natural –fenologia estacional de les espècies vegetals com la florida dels ametllers, per exemple; paratge de l'estret de la Riba, etc.– com el cultural –campanar de Valls, parets de pedra seca, etc.–, fet que pot ajudar a la valorització del paisatge i una millora de la gestió.
- La variabilitat zonal del paisatge agrícola enriqueix la percepció que se'n té des dels nombrosos miradors de les muntanyes perifèriques.

PLANIFICACIÓ DEL PAISATGE

Objectius de Qualitat Paisatgística

Els objectius de qualitat paisatgística (OQP) que s'exposen a continuació són específics d'aquesta unitat de paisatge. Igualment, també són d'aplicació els objectius de qualitat paisatgística definits per a tot l'àmbit territorial del Camp de Tarragona continguts en el capítol 12 del la present memòria (volum 1).

OQP22.1

Un paisatge agroforestal lliure de noves edificacions i que mantingui el caràcter a través de la conservació d'elements patrimonials característics com els recs, molins, fonts i murs de pedra seca. El paisatge es caracteritza pel cultiu de cereal d'hivern al nord, barrejat amb retalls de boscos de plana de pi blanc en el costat oriental, al sud predomini de la vinya i camps esparsos d'oliveres i ametllers i avellaners.

OQP22.2

Uns paisatges urbans que conservin la façana paisatgística característica i compactes. La ciutat de Valls és la població principal de la plana. Conserva la silueta característica amb la preeminència del campanar.

OQP22.3

Un paisatge lliure de noves urbanitzacions. La zona es caracteritza per l'existència d'urbanitzacions de ciutat jardí disperses per la plana i espais sense continuïtat amb les trames urbanes ja compromesos pel planejament però no consolidats. Caldria limitar el creixement de les existents, com en el cas de les del nord del nucli urbà de Valls i del nord-est del Pla de Santa Maria, i millorar la seva qualitat estètica.

OQP22.4

Un paisatge de petits nuclis d'origen rural que conservin el seu caràcter i els seus valors, creixin de manera ordenada, compacta i seguint la trama i integrin les noves construccions al paisatge preexistent.

OQP22.5

Un paisatge de polígons industrials amb qualitat paisatgística intrínseca, pel que fa a les edificacions, la xarxa viària i les zones verdes, i que estiguin el màxim de concentrats, delimitats i no multiplicats en el territori. La zona es caracteritza per l'existència de polígons industrials, de grandària i estat de consolidació diversos, dispersos per la plana, separats dels nuclis de població, que aprofiten la bona connexió a la xarxa viària

OQP22.6

Un paisatge del voltant de la ciutat de Valls ordenat, lliure de noves edificacions i que conservi el caràcter rural. La zona es caracteritza per un dens disseminat d'edificacions i instal·lacions sovint d'origen agrícola reformades per a usos lúdics o residencials que afavoreixen un intens ús social de l'espai i, al mateix temps, una pèrdua del valor estètic i del caràcter rural.

OQP22.7

Un paisatge agrícola vitivinícola viu, productiu i que conservi la sensació d'harmonia visual i d'aprofitament ordenat dels recursos naturals

Àrees amb valors especials a protegir

- Paisatge de cingles i codines del conjunt de la Serra de Miramar (Serra de les Guixeres, Serra Alta, Serra Carbonària, Tossal Gros, Serra de Jordà), des de l'estret de la Riba fins a l'estret de Cabra del Camp. Pels seus valors ecològics, estètics i simbòlics-identitaris, s'han de preservar d'actuacions agressives i valoritzar-los.
- Barrancs i rieres que, des de la Serra de Miramar creuen la unitat en direcció sud-oest, per desembocar al Francolí, especialment els Torrents de Valls. Per la seva vàlua ecològica i estètica caldria preservar de qualsevol mena d'actuació, restaurant-ne aquells espais degradats, i adequant-ne l'accessibilitat per al gaudi, tot garantint-ne la funcionalitat ambiental a la vegada que introdueixin diversitat paisatgística enmig de la plana agrícola. Caldria un instrument que tingués en compte les següents consideracions:
 - a) Restauració i naturalització dels trams degradats de l'espai fluvial amb espècies pròpies de l'ecosistema de ribera.
 - b) Creació d'espais de lleure agradables i accessibles a la població en trams adequats i amb bona qualitat paisatgística tant dels Torrents de Valls com del riu Francolí.
 - c) Proposta de mesures de restauració i adequació paisatgística de l'espai de conreus i hortes que s'estenen a banda i banda dels eixos fluvials.
 - d) Restauració i naturalització de la vegetació de ribera al llarg del riu Francolí allà on les condicions ecològiques siguin propícies al desenvolupament d'aquest tipus d'hàbitats.
 - e) Preservació i gestió del paisatge del bosc de ribera del riu Francolí en l'espai entre el Pont de Goi i la Plana de Picamoixons.

Àrees de foment de la gestió

- Masses forestals localitzades als vessants de la Serra de Miramar, especialment els Boscos de Valls. Cal una gestió forestal integral que preservi els valors ecològics, estètics, i d'ús social, i que emprengui mesures per a la reducció del risc d'incendis forestals.
- Àrea contínua de conreus llenyosos i herbacis que ocupen la pràctica totalitat de la unitat, i on es possible contemplar cereal d'hivern al nord. Hi ha predomini de la vinya al sud, amb camps esparsos d'oliveres, ametllers, i avellaners arreu de la unitat. El paisatge agrícola es complementa amb mostres d'interès de patrimoni rural en recs, molins, fonts i murs de pedra seca. Cal evitar la implantació de noves edificacions en l'àmbit del paisatge agrícola, per tal de no fragmentar ni alterar el paisatge agrícola. Estudiar la possibilitat de crear un Parc Agrari que hauria de tenir en compte:
 - a) Protegir de la construcció i les infraestructures els espais agrícoles de major qualitat del sòl agrícola.
 - b) Evitar la fragmentació dels paisatges agraris estratègics, sobretot front a grans projectes urbanístics i d'infraestructures, especialment als mosaics de conreus llenyosos dominat per l'avellaner a la Masó, el Rourell i Vallmoll i als camps de garrofer del sector sud.
 - c) Proposar disposicions als diferents plans urbanístics, en el sentit de protecció i valorització del paisatge agrícola de la plana de l'Alt Camp.
 - d) Sensibilitzar la població sobre la importància del manteniment del paisatge agrari com un cultiu significatiu amb valor identitari, estètic i productiu elevat.
 - e) Proposar mesures de restauració i adequació paisatgística dels espais d'hortes que s'estenen a les vores dels pobles, viles i la ciutat de Valls.
 - f) Protecció del paisatge del garrofer, l'avellaner i la vinya del sector meridional entre Valls, Nulles i els Garidells, pel seu valor estètic, identitari i productiu.
 - g) Restauració paisatgística dels espais agraris marginals situats a l'entorn immediat de l'autopista AP-2 al seu pas per la unitat.
 - h) Promoure, al si dels plans d'ordenació urbanística municipal, la classificació del paisatge del garrofer, l'avellaner, la vinya, l'olivera i l'ametller del sector sud-est de la unitat, com a sòl no urbanitzable, preferentment amb la categoria de sòl no urbanitzable agrari d'especial protecció.
 - i) Recuperació i revalorització de l'arquitectura rural fora d'ús, que històricament ha tingut un paper específic en la configuració del paisatge dels espais oberts principalment del sector sud-est de la unitat: recs, molins, fonts, murs de pedra seca, etc.
 - j) Sensibilitzar la població sobre la importància de mantenir i gestionar el paisatge dels mosaics agroforestals de conreus llenyosos dominats per l'avellaner pel seu valor ecològic, estètic i simbòlic.
- Miradors del paisatge del Campanar de Valls, del coll de Lilla, de la Cogulla, del Tossal Gros, de la Voltorera, i de la torre d'en Petrol. Adequar-los i millorar-los per les perspectives panoràmiques que ofereixen sobre àmplies extensions de territori i paisatges tant de la pròpia unitat, com d'unitats veïnes.

- Nuclis urbans de Vistabella, Les Gunyoles, l'Argilada, Vallmoll, Nulles, Renau, Vilabella, Bràfim, Puigpelat, Valls, Alió, El Pla de Santa Maria, i Figuerola del Camp. Evitar-hi el creixement dispers, tot millorant la qualitat estètica dels seus accessos i perifèries residencials/industrials. Impulsar-hi estratègies de promoció del patrimoni històric-arquitectònic dels diversos nuclis (especialment el patrimoni modernista dels cellers) i preservar les façanes visuals característiques de cada nucli urbà.
- Urbanitzacions aïllades del nord del nucli urbà de Valls i del nord-est del Pla de Santa Maria (el Mas del Plata). Evitar un major creixement, tant de les existents com de noves urbanitzacions, impulsant la millora de la qualitat paisatgística (accessos, perifèries, regulació de les tipologies constructives i dels tipus de cobertes i els codis cromàtics en les edificacions,...).
- Polígons industrials de Valls, el Pla de Santa Maria, i Bràfim-Alió. Per la seva elevada visibilitat des de les vies de comunicació, caldria millorar-ne la seva qualitat paisatgística, a través de la redacció de projectes de recuperació paisatgística que també tinguin en compte la creació de barreres vegetals amb un tractament paisatgístic adequat.
- Sòl urbanitzable de les perifèries dels nuclis urbans de Valls, Vallmoll, Puigpelat, Alió, i especialment el situat de forma esparsa als entorns de l'eix de la carretera N-240 al sud del nucli de Vallmoll. Desenvolupar creixements compactes que segueixin la trama urbana preexistent i integrats estèticament en l'entorn, i replantejar els creixements *ex-novo* previstos que posin en risc la desaparició de les millors terres agrícoles, o comprometin l'estètica i/o identitat dels nuclis urbans i/o del paisatge agrícola característic de la unitat, especialment en la planificació de les extensions urbanes de Valls i les localitzades a la carretera de Valls al Pla de Santa Maria.

Àrees susceptibles d'accions d'ordenació

- Espais periurbans de l'entorn del nucli urbà de Valls, especialment al sector oest, conformats per espais erms, esquitxat d'edificacions disperses (algunes tradicionals i altres de nova creació), abocaments, hortes i restes d'antics conreus, torrents. En el procés de transformació urbanística, o bé s'integrin correctament en les trames urbanes preexistents, o bé mantinguin la condició d'espais oberts restaurant-ne els seus valors naturals, productius, estètics o d'ús social, i ordenar-los per permetre'n les seves funcions i el gaudi social.
- Espais inclosos a l'Inventari d'espais d'interès geològic (esculls de la Riba), que pels seus valors naturals i estètics caldria fer-ne difusió a través de l'establiment de rutes.

- Senyalitzar els recorreguts d'interès o itineraris paisatgístics:

- a) Alcover- Valls
- b) Valls- Picamoixons- La Riba
- c) Vallmoll- Valls
- d) Valls- Nulles- La Secuita
- e) LA Secuita- Renal- Vilabella- Puigpelat- Valls
- f) Nulles- Bràfim- Vila-rodona
- g) Valls- Alió- Rodonyà
- h) Valls- Coll de Lilla
- i) Valls- El Pla de Santa Maria- El Pont d'Armentera
- j) El Pla de Santa Maria- Cabra del Camp
- k) El Pla de Santa Maria- Vila-rodona